

MODERNİZASYON TEORİSİ BAĞLAMINDA DEMOKRASİNİN SOSYAL GEREKSİNİMLERİ: RIDGE REGRESYON YAKLAŞIMINDAN AMPİRİK BULGULAR

THE SOCIAL NEEDS OF DEMOCRACY IN THE CONTEXT OF MODERNIZATION THEORY: EMPIRICAL FINDINGS FROM RIDGE REGRESSION APPROACH

Derya TOPDAĞ⁽¹⁾, Tuğçe ACAR⁽²⁾

Öz: Genel olarak sosyo-ekonomik kalkınma ve demokrasi arasındaki ilişkinin altını çizen mevcut teorik literatürle birlikte çalışma, küresel ölçekte ekonomik kalkınma ve demokrasi arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Çalışmada Lipset (1959)'in ufuk açıcı çalışmasıyla birlikte karşılaştırmalı siyaset içerisinde de önemli bir yer edinen modernizasyon teorisi çerçevesinde ekonomik kalkınmanın- artan kişi başına gelir-demokrasi için sosyal bir gereklilik olup olmadığı konusu veri setine ulaşılabilirlik baz alınarak 2018 yılı, 118 ülke verisi için analiz edilmektedir. Ridge regresyon yöntemi ile gerçekleştirilen analiz sonucunda ekonomik kalkınma, demokrasiyi anlamlı ve pozitif olarak etkilemektedir. Elde edilen bu bulgu Lipset hipotezini destekler nitelikte olmanın yanı sıra belirli yapısal koşulların istikrarlı demokrasiye elverişli olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan siyasi istikrar, hükümet etkinliği ve endüstri (katma değer) değişkenlerinin demokrasiyi pozitif yönde etkilediği; askeri harcamalar, mal ve hizmet ihracatı, kentleşme ve doğal kaynak gelirlerinin ise demokrasiyi negatif yönde etkilediği tespit edilmiş ve elde edilen bulguların gerekçeleri tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, Ekonomik Kalkınma, Lipset Hipotezi, Ridge Regresyon

Abstract: Along with the current theoretical literature underlining the relationship between socio-economic development and democracy in general, the article examines the relationship between economic development and democracy on a global scale. In the article, the subject of whether economic development - increasing per capita income - is a social necessity for democracy within the framework of the modernization theory, which has an important place in comparative politics with Lipset's (1959) seminal work, is considered the availability of the data set, for 2018, 118 country data are analyzed. As a result of the analysis carried out with the Ridge regression method, economic development affects democracy significantly and positively. This finding, in addition to supporting the Lipset hypothesis, shows that certain structural conditions are conducive to stable democracy. On the other hand, political stability, government efficiency, and industry (value-added) variables affect democracy positively; it has been determined that military expenditures, exports of goods and services, urbanization, and natural resource revenues affect democracy negatively and the reasons for the findings are discussed.

Keywords: Democracy, Economic Development, Lipset Hypothesis, Ridge Regression

JEL: E02, O11, C50

⁽¹⁾ Bandırma Onyeddi Eylül Üniversitesi, İktisadî ve İdarî Bilimler Fakültesi, Ekonometri Bölümü; dtopdag@bandirma.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2644-5054

⁽²⁾ Beykent Üniversitesi, İktisadî ve İdarî Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü; tugceacar@beykent.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9223-0089

Geliş/Received: 19-04-2021; Kabul/Accepted: 06-12-2021

1. Giriş

Demokrasi ile ekonomik kalkınma arasındaki ilişkiye olan ilgi uzun zamandır devam eden ve geçmişten günümüze birçok araştırmaya konu olan bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.¹ Özellikle I. Dünya Savaşı'nın ardından ekonominin, küresel siyaset içinde temel odak noktalarından biri haline gelmesiyle, liberal ekonomi ve demokratik rejimler toplumların refaha ulaşmasında temel araçlar olarak değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda demokratik rejime sahip devletlerarasındaki uyum ve karşılıklı bağlılık, iktisadi kalkınma ve büyüme için uygun bir zemin olarak kabul edilmektedir. Demokratik rejimin inşası ve gelişimine yönelik farklı yaklaşımların ardında yatan en büyük neden ise temel olarak demokrasi kavramının farklı şekillerde tanımlanmasından kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda öncelikle demokrasi kavramına dair çeşitli tanımlara yer verilmesi gerekmektedir (Acemoğlu ve Robinson, 2006: 48). Bununla birlikte, birçok bilim insanı demokrasiyi, demokrasinin bir kural olduğunu savunan Schumpeter (1942) tarafından "bireylerin, halkın oyu için rekabetçi bir mücadele yoluyla karar verme gücünü elde ettikleri siyasi kararlara ulaşmaya yönelik kurumsal düzenleme" şeklinde ifade edildiği gibi tanımlanmaktadır. Bunun yanında demokrasi (karmaşık bir toplumda), yönetimi değiştirmek için düzenli anayasal fırsatlar sağlayan bir siyasi sistem olarak da tanımlanmaktadır. Dolayısıyla toplumsal sorunların çözümü için sosyal bir mekanizma olarak değerlendirilmektedir (Leblang, 1997: 454). O halde pratikte demokrasi, özgür ve adil seçimler, politikacıların seçmenlere karşı hesap verebilirliği ve siyasete serbest giriş, toplumun ekonomik yapısı gibi belirli bir etmenler kümesiyle ilişkilendirilir. Bu doğrultuda demokrasi ve ekonomik kalkınma/büyüme arasındaki ilişki üzerine çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bhagwati'nin (Bhagwati, 1966: 203-204) ifade ettiği gibi "kalkınmanın ekonomi politikası, hızlı (kendi kendine devam eden) genişleme ve demokratik süreç arasında acımasız bir seçim sunar." Bu görüşe göre hızlı ekonomik büyüme, temel medeni ve siyasi hakları bastıran otoriter bir rejimi gerektirir. Huntington (1968) ise gelişmekte olan ülkelerin siyasi kurumlarının zayıf ve kırılabilir olduğunu savunmaktadır. Buna ek olarak, demokratik rejim ve mevcut istikrarsızlık kaynaklarının hükümet üzerinde yarattığı muazzam baskının büyütüldüğü belirtilmektedir. Baskı gruplarının taleplerini ifade edebilecekleri kanalların daha fazla bulunması ve siyasetçilerin iktidarda kalmak için bu talepleri yerine getirmeleri gerektiğinden, demokratik rejimlerin aşırı yük altına girdiği de vurgulanmaktadır.

Öte yandan kavramsallaşmaya ekonomik kalkınma açısından bakıldığında kalkınma, yeni fikirlerin üretilmesi, yayılması ve benimsenmesine yönelik uzun vadeli yatırımlara dayanan bir kavramdır. Dolayısıyla kolektif eylemi ve uzun vadeli ufuklara sahip büyük ölçekli yatırımları gerektirir. Ekonomik kalkınma, kamu sektörü ile özel teşebbüs arasındaki iş birliğine dayanır ancak hükümet ve kamu yatırımları tarafından oluşturulan koşullarla tanımlanır ve ekonomideki dönüşümü ifade etmektedir. Kısa ve hatta orta vadede kalkınma olmadan büyümenin olması elbette mümkün olsa da ekonomik kalkınma uzun vadeli ekonomik büyümeyi mümkün kılan koşulları yaratmaktadır (Acar ve Topdağ, 2020: 96). Bu doğrultuda alandaki çalışmalar zaman içinde ileriye dönük bir bakış açısıyla analiz edilmeye başlamıştır (Gerring vd. 2005: 325). Gelişimin erken dönemlerinde demokrasi ile

¹ Bkz: Lipset, S.M. (1959), Helliwell J. (1994)

kalkınma ve büyüme arasındaki ilişkiye bakan ekonomi tarihçilerinin çalışmaları bile bu ilişkiyi çağdaş olarak kavramsallaştırma eğilimindedir². Özellikle demokrasinin iktisadi gelişmenin bir sonucu olduğuna yönelik görüş Lipset'in (1959) çalışması ile önem kazanmıştır. 1960'lı yıllarda kültürel ve toplumsal bir değişim süreciyle birlikte toplumların modern ekonomik gelişme seviyesine ulaşabileceğinden yola çıkan modernleşme teorisi, özellikle demokrasinin bir yönetim şekli olarak yaygınlaşması ile karşılaştırmalı siyaset içinde de önemli bir yaklaşım olarak kendini göstermiştir. (Geyikçi ve Çil, 2019: 2999). Bu bağlamda ele alınan modernleşme kavramı, siyasi yapıların diğer yapılardan ayrılmasıyla sonuçlanan ve demokrasiyi mümkün kılan sosyal yapıların kademeli olarak farklılaşması ve uzmanlaşmasından oluşur. Spesifik nedensel zincirler, sanayileşme, kentleşme, eğitim, iletişim, seferberlik ve siyasi katılım dizilerinden oluşur ve bir toplumu doruk noktasına, demokratikleşmeye ilerlemeye hazırlayan ilerici bir toplumsal değişim birikimidir (Przeworski ve Limongi, 1997: 158). Bu doğrultuda karşılaştırmalı siyaset içinde Modernizasyon Teorisi'nin de kurucusu olarak görülen ve modernleşmeyi, demokrasi olgusunun ekonomik kalkınma ile ilgili olmasının bir nedeni olarak ele alan Lipset'e göre belirli bir iktisadi gelişme seviyesinden sonra demokratikleşme başlamaktadır. Çünkü iktisadi gelişme belirli bir seviyeden sonra siyasal ve sosyal gelişmeyi de beraberinde getirmektedir. Bu doğrultuda Lipset'e göre bir ulus ne kadar varlıklıysa, demokrasiyi sürdürme şansı o kadar yüksektir (Lipset, 1959: 75). Aynı zamanda, Lipset, ağırlıklı olarak Marx'tan yararlanarak, sosyal mekanizmalara işaret ederek modernleşmiş bir toplumda orta sınıfın güçlenen rolünü de vurgulamıştır (Wucherpfennig ve Deutsch, 2009:1). Bununla birlikte, sosyoekonomik gelişmenin yanı sıra sistemin etkinliğini ve meşruiyetini de göz önünde bulundurarak, sosyoekonomik gelişmenin demokratik bir siyasi sistemin kurulması ve/veya sürdürülmesi için gerekli ancak yeterli olmayan bir koşul olduğunu savunmuştur. Bunun yanında belirli bir demokratik sistemin istikrarının, yalnızca sistemin modernleşmedeki verimliliğine değil, aynı zamanda siyasi sistemin etkinliğine ve meşruiyetine de bağlı olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla iktisadi gelişme yanında demokrasinin sosyal belirleyicilerinin belirlenmesi de önem arz etmektedir.

Öte yandan özellikle son yıllarda, demokratik kurumların ekonomik büyümeyi teşvik edip etmediğini inceleyen çalışmalar da dikkat çekmektedir (Haan ve Siermann, 1995: 176). Konunun oldukça geniş bir çalışma alanını kapsaması, geçmişten günümüze demokrasinin farklı etkenlerle birlikte ele alınmasını da kaçınılmaz kılmıştır. Bu bakımdan demokratik rejimlerde kamuoyu ve liberal politikaların, askeri girişimleri başlatma, maliyetli silahlanma ve askeri harcamalarını azaltma eğilimine sahip olduğunun görülmesi bir bakıma askeri harcamaların etkisini de ön plana çıkarmıştır. (Hansel ve Ruhnke, 2017: 359-361). Demokratik rejimlerin askeri harcamalara demokratik olmayanlara göre daha az kaynak ayırdığı görülmektedir. Çünkü demokratik rejimlerin temel göstergelerinden biri olan seçimlerin otokratik rejimlerde olmaması, liderin kendini güvenceye almak istemesine neden olmakta ve eldeki kaynakları kendini ayakta tutan grup ve zümrelere aktarması ile sonuçlanmaktadır (Conrad vd. 2013: 738). Otoriter rejimlerde ekonomik kalkınmanın önünde engel olan yolsuzluk, ayrımcılık, rüşvet gibi unsurların, demokratik rejimlerde daha az görüldüğü ve bireylere eşit fırsatlar sunarak ekonomik kalkınmayı teşvik ettiği görülmektedir. Dolayısıyla '*demokrasi*' ekonomik büyüme ve kalkınma için gerekli siyasi koşulları oluşturmakta ve

² Bkz: Lindert, Peter H. (2003)

ekonomik büyümeye engel olan yolsuzlukları denetim mekanizmaları ile minimize etmektedir (Drury, 2006: 125). Bu bilgiler doğrultusunda çalışmada sanayileşmeyi, kentleşmeyi, yüksek eğitim standartlarını ve toplumun genel zenginliğinde istikrarlı bir artışı içeren ekonomik kalkınmanın, demokrasi ile ilişkisinin Lipset'in modernizasyon teorisi bağlamında, yatay kesit analiz çerçevesinde Ridge regresyon yöntemi ile küresel ölçekte analiz edilmesi amaçlanmaktadır. Giriş bölümünün ardından, alanla ilgili demokrasi ve ekonomik kalkınma ilişkisine dair literatürdeki temel çalışmalar üzerinde durulmuştur. Ardından veri seti ve yöntem tanıtılmış, ampirik uygulamadan elde edilen model sonuçlarının yorumundan sonra elde edilen bulgular sonuç bölümünde tartışılarak çalışma sonlandırılmıştır.

2. Literatür

Demokrasi ve ekonomik kalkınma arasındaki ilişki ekonomik kalkınma ve demokrasi kavramlarının modern biçimlerini almaya başladığı 17. Yüzyıla kadar uzanan bir tarihe sahiptir ve ekonomi ile siyaset bilimi alanlarının en geniş literatür konularından birisidir. Bu doğrultudaki en etkili çalışma kuşkusuz Seymour Martin Lipset'in ilk olarak 1959'da ortaya attığı ekonomik kalkınma ve demokrasi arasında nedensel bir Lindblom ilişki olduğunu ileri süren çalışmasıdır. Öte yandan söz konusu alanda öncü çalışmalar; Lindblom (1977), Barro (1996, 1999) ve Acemoğlu vd. (2008,2009) olmakla birlikte alanla ilgili yer alan diğer çalışmalardan bazıları ise aşağıda yer verildiği üzere karşımıza çıkmaktadır.

Tan ve Heo (2001), yapılan çalışmalarda demokrasi ve ekonomik performans arasındaki nedensellik ilişkisinde bir fikir birliğine varılamamasından yola çıkarak ekonomik büyüme ve demokrasi seviyesi arasındaki ilişkiyi Granger nedensellik analizi ile incelemişlerdir. Analize dahil edilen gelişmekte olan ülke grubundan 11 ülke için ekonomik büyümenin demokrasiye neden olduğu, 10 ülkede demokrasinin ekonomik büyümeye neden olduğu, 3 ülkede ekonomik büyüme ve nedensellik arasında karşılıklı bir etkileşim olduğu ve son olarak 8 ülkede ise herhangi bir nedensellik ilişkisi olmadığı sonuçları elde edilmiştir. Buna ilaveten ekonomik büyümenin demokratikleşmeden önce geldiğine dair elde edilen bulgunun Arat'ın ekonomik büyüme ve kalkınmanın her zaman demokratik sistemin sürdürülmesine yardımcı olmadığı bulgusunu desteklediği belirtilmiştir. Ayrıca demokrasinin sunmuş olduğu siyasi ve ekonomik özgürlüğün, mülkiyet haklarını güvence altına aldığı ve bununda piyasa rekabetini iyileştirerek ekonomik büyümeyi artırdığı belirtilmiştir.

Kurzman vd. (2002) yaptıkları çalışmada 1951-1980 verileri ile 106 ülke için zaman serisi analizi gerçekleştirilerek demokrasinin büyüme üzerindeki uzun vadeli ve kısa vadeli doğrudan ve dolaylı etkilerini araştırmışlardır. Ortaya çıkan olumlu ve dolaylı etkilerin yatırım yoluyla ve devlet harcamaları yoluyla ortaya çıktığı, demokrasinin aynı zamanda ekonomik büyüme üzerinde doğrusal olmayan güçlü bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen sonuçlarda demokrasinin ekonomik büyümeyi önemli ölçüde engellemediği ve birçok durumda aslında demokrasiyi hızlandırdığı vurgulanmıştır.

Kriekhaus (2006), çalışmasında demokrasinin ekonomik büyüme üzerindeki bölgesel bağlamda etkilerinin farklı rejimlerdeki rolünün tespitine odaklanmıştır. Bu doğrultuda demokrasinin negatif ve pozitif etkileri teorik açıdan incelenmiş ve

uygulamada farklı rejimler için bölgesel analiz kapsamında havuzlanmış tahminlerin yanında duyarlılık analizleri gerçekleştirilmiştir. İncelenen 1960-2000 dönemi kapsamında 1960-1980 ve 1980-2000 alt dönemleri için demokrasinin büyüme üzerinde etkisi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle Latin Amerika ve Asya'da demokrasinin çok çeşitli dönemlerde ve duyarlılık analizlerinde önemli olumsuz etkileri olduğu tespit edilmiştir. Demokrasinin Afrika'da bir etkisi olduğu, ancak etkinin Latin Amerika ve Asya'dan daha zayıf olduğu sonucuna varılmıştır. Bunların yanında demokrasinin büyümeyi sınırlayabileceği veya kolaylaştırılabileceği durumların çeşitli sebeplere dayandırılarak var olabileceği belirtilmiştir.

Lusztig vd. (2006), demokrasi ve yolsuzluk gibi siyasi süreçlerin ekonomik büyüme üzerindeki önemli etkisinden yola çıkarak yaptıkları çalışmada, 1982-1997 arasındaki veri setine 100'den fazla ülke için zaman serisi kesit verileri analizi gerçekleştirmiştir. Yolsuzluğun demokrasilerde otoriter rejimlerden daha fazla değişiklik gösterdiği, yolsuzluğun otoriter rejimlerde olumsuz bir etkiye sahip olduğu, ancak demokratik rejimlerde olumsuz bir etkiye sahip olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Elde edilen sonucun demokrasinin herhangi bir yolsuzluk düzeyinin olumsuz etkilerini hafiflettiği görüşünü desteklediği belirtilmiştir. Öte yandan demokratik rejimlerin yargıya daha fazla siyasi bağımsızlık sağlamasının muhtemel olduğu ve bunun da yolsuzluğun miktarı ve bileşimi üzerinde kontrol sağladığı, ayrıca bazı ulusların yolsuzlukla dolu olduğu göz önüne alındığında, içlerinde demokrasiyi teşvik etmenin yalnızca genel insan haklarını değil, aynı zamanda refah fırsatlarını da artırabileceği vurgulanmıştır.

Doucouliağos ve Ulubaşoğlu (2008), demokrasi ve büyüme ilişkisine dair kapsamlı bir literatür araştırması yaparak bu ilişkinin varlığına yönelik çıkarımlar yapmanın yanı sıra sonuçların neden farklılık gösterdiğini ve aynı zamanda mevcut heterojenliğin kaynağını araştırmayı amaçlamışlardır. Bu amaçla 84 çalışmadan elde edilen 483 model popülasyonuna meta regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Çalışmalardaki farklılıkların ekonometrik spesifikasyonlardan ve ele alınan değişkenlerden kaynaklandığına ve demokrasinin doğrudan büyüme üzerinde etkisi olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte demokrasinin daha yüksek beşerî sermaye, daha düşük enflasyon, daha düşük siyasi istikrarsızlık ve daha yüksek ekonomik özgürlük seviyeleri aracılığıyla güçlü, önemli ve olumlu dolaylı etkileri olduğu belirtilmiştir. Demokrasilerin ayrıca daha büyük hükümetlerle ve daha az serbest uluslararası ticaretle ilişkilendirilebileceği, ayrıca ülkeye ve bölgeye özgü demokrasi büyüme etkilerinin var olabileceği de vurgulanmıştır.

Acemoğlu vd. (2014) demokrasinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini inceledikleri çalışmada, GSYİH'nın gecikmeli değeri kullanılarak semiparametrik yaklaşımla dinamik analiz gerçekleştirilmiştir. Bir ülkenin demokrasiye geçiş olasılığının, son zamanlarda aynı bölgedeki diğer ülkelerde meydana gelen aynı geçişle güçlü bir şekilde ilişkili olduğu ve demokrasinin GSYİH'yı artırdığı ve GSYİH gecikmelerini etkilediği tespit edilmiştir. Öte yandan beşerî sermaye düzeyine bağlı etkilerin, düşük beşerî sermayeli ülkelerde demokrasinin olumsuz etkilerine yol açacak kadar büyük olmadığı ve ekonomik başarı için demokratik kurumların hangi yönlerinin daha önemli olduğunun belirlenmesinin gelecekteki araştırmalar için önemli olduğu vurgulanmıştır.

Salahodjaev (2015) çalışmasında 1993-2013 dönemi verileri ile 93 ülke için demokrasi ve zekanın ekonomik büyüme üzerindeki etkileşimli etkisi araştırılmıştır. Ekonometrik sonuçlarla desteklenen teorik tahminlerin, siyasi rejimler, zekâ ve ekonomik büyüme arasındaki heterojen ilişkinin önemli ölçüde yeniden kavramsallaştırılmasına yol açtığı ve zekanın, zayıf demokratik kurumların ekonomik büyüme üzerindeki olumsuz etkisini hafifletebileceği veya zayıflatabileceği belirtilmiştir. Ekonometrik bulgular, demokrasi ve ekonomik büyüme arasındaki bağlantının bir ülkenin bilişsel yeteneklerine göre değiştiğini göstermiştir. Özellikle, demokrasi endeksi ile ulusal IQ arasındaki etkileşimin olumsuz olduğu, zekâ ile ölçüldüğünde, zayıf demokratik kurumların yalnızca düşük düzeyde sosyal sermaye ve ekonomik aktörlere sahip ülkelerde ekonomik büyüme için zararlı olduğunu göstermiştir.

Saatçioğlu ve Karaca (2015) iktisadi kalkınmanın demokrasi üzerindeki etkisini inceledikleri çalışmalarında 162 ülkenin 1960-2010 dönemine ait beşer yıl aralıklı verileriyle panel veri analizi yapmışlardır. Çalışmada Freedom House demokrasi ölçüsü ve Polity IV demokrasi ölçüsü iki farklı bağımlı değişken dikkate alınarak iki model tahmin edilmiştir. Kalkınma göstergesi olarak kişi başına GSYİH ve kontrol değişkeni olarak nüfus, ortalama eğitim süresi, kentleşme değişkenleri modelde yer almıştır. Analiz sonuçlarına göre iktisadi kalkınmanın demokrasiyi pozitif yönden etkilediği ancak etkinin uzun dönemde ortaya çıkacağı belirlenmiştir.

Koçak ve Uzay (2017), demokrasi ve büyüme ilişkisini araştırdıkları çalışmalarında 1974-2014 dönemi için Türkiye verilerini kullanarak zaman serisi analizi gerçekleştirmişlerdir. Analizde demokrasi, büyüme, ticaret ve işgücü değişkenleri dikkate alınmıştır. Elde edilen sonuçlara göre değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki olduğu, demokrasinin büyüme üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen bulgularda etkili bir büyüme için demokrasinin önemli bir faktör olduğu ve sonuçların Türkiye için Bağdaşma Yaklaşımı'nı destekleyen bulgular olduğu belirtilmiştir.

Rabiul (2018) servet eşitsizliğinin ekonomik özgürlüğü ne ölçüde etkilediğini ve bu ilişkinin demokrasi seviyesinden etkilenip etkilenmediğini araştırdığı çalışmasında 2000-2014 yılları arasında 46 ülke için panel veri analizi gerçekleştirmiştir. Analiz sonucunda elde edilen bulgular artan refah eşitsizliğinin hükümet büyüklüğü dışındaki tüm kilit alanlarda ekonomik özgürlüğü önemli ölçüde engellediğini göstermiştir. Daha yüksek refah eşitsizliğinin mülkiyet haklarında daha düşük korumaya, uluslararası ticarete daha az özgürlüğe ve kredi, emek ve iş dünyasında daha fazla düzenlemeye neden olduğu, bunun aksine daha büyük servet eşitsizliğinin ise hükümet boyutunu azalttığı ve bunun da daha düşük vergilere ve devletin sosyal refah giderlerine yol açabileceğine işaret ettiği belirtilmiştir. Servet eşitsizliği ve demokrasi arasındaki etkileşimin etkisinin anlamlı ve olumlu olmasının, refah eşitsizliğinin ekonomik özgürlük üzerindeki olumsuz etkilerinin daha düşük bir demokrasi düzeyinde etkili olabileceği anlamına geldiği vurgulanmıştır.

Sridi ve Ghardallou (2020) yaptıkları çalışmada demokratik bir siyasi sistemin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerinin altını çizen mevcut teorik literatürü, ilgili bazı modelleri göz önünde bulundurarak incelemeyi amaçlamışlardır. Özellikle demokrasinin büyüme ve gelişmeyi etkileyebileceği kanalları incelemede dikkate almışlardır. İncelemede demokratikleşme sürecinde eğitimin öneminin göz ardı

edilemeyeceği, siyasi karar vericilerin ekonomik kalkınmayı teşvik etmek için siyasi kurumlar üzerinde hareket edebilecekleri, siyasi ve medeni hakların güçlendirilmesi yoluyla demokratik sistemlerin pekiştirilebileceği, orantılı bir seçim sistemini benimseyen ülkelerin daha verimli bir ekonomik büyüme içerisine girdikleri gibi argümanları vurgulamışlardır.

3. Veri Seti ve Yöntem

3.1. Veri Seti

Çalışma, temel olarak 2018 yılında demokrasi ve ekonomik kalkınma arasındaki ilişkiyi yatay kesit analiz çerçevesinde veri seti ve değişkenlere ulaşılabilirlik göz önünde bulundurularak küresel ölçekte 118 ülke için araştırmaktadır. Demokratik bir siyasi kültür, demokrasinin meşruiyeti, sorunsuz işleyişi ve nihayetinde sürdürülebilirliği için de çok önemli bir etkidir. Bu bağlamda bağımlı değişken demokrasi endeksi (DI), seçim süreci ve çoğulculuk, sivil özgürlükler, hükümetin işleyişi, siyasi katılım ve siyasi kültür şeklinde beş kategoriye ayrılmış 60 göstergenin derecelendirmesine dayanmaktadır. Her kategorinin 0-10 ölçeğinde bir derecelendirmesi vardır ve genel endeks, beş kategori dizininin ortalaması şeklinde hesaplanmıştır. Kategori endeksleri, kategorideki gösterge puanlarının toplamına dayanır ve böylelikle 0-10¹ ölçeğine dönüştürülmektedir. Demokrasi endeksi değişkeni, 2019 yılı The Economist Intelligence Unit (EIU) raporundan derlenmiştir (www.eiu.com).

Demokrasiye ilişkin en çok tartışılan modernleşme teorisi kapsamında, çoğu ampirik çalışma, ekonomik kalkınmayı temsil etmek için reel kişi başına GSYİH (LPGDP) kullanmaktadır (Thorn, 1968; Przeworski vd. 2000; Acemoğlu vd. 2008). Lipset (1959) hipotezi ülkeler daha zengin olduklarında demokratik kurumların otomatik olarak ortaya çıktığını savunmaktadır. Ayrıca Lipset'in (1959) klasik açıklamasında vurguladığı gibi, kalkınmayla ilgili diğer faktörler de demokrasiyi etkilemektedir. Bu doğrultuda çalışmada modele diğer ekonomik göstergeler kapsamında; GSYH'nin yüzdesi olarak, ülkelerin mal ve hizmet ihracatı (EXPORT), askeri harcama (ME) değişkenleri dahil edilmektedir. Bu değişkenlerin demokrasiler üzerinde negatif etkiye sahip olması beklenmektedir.

Acemoğlu, Robinson (2006) ve Galor, Moav (2006) 'da öne sürüldüğü gibi, yüksek insan sermayesi toplumdaki dağıtım çatışmalarını yumuşatarak demokrasiyi daha istikrarlı hale getirmektedir. Bu bağlamda, sanayileşme ve kentleşme (kentsel ve endüstriyel sınıfların büyümesi) göstergesi olarak, endüstri (inşaat dahil) katma değer (LIND)² ve kentsel nüfus (LURBN) değişkenleri eklenmiştir. Diğer taraftan,

¹ Endeks değerleri, ülkeleri dört rejim türünden birine yerleştirmek için kullanılır:

1. Tam demokrasiler: 8'den büyük puan
2. Kusurlu demokrasiler: 6'dan büyük ve 8'den küçük veya 8'e eşit puan
3. Karma rejimler: 4'ten büyük ve 6'ya eşit veya daha düşük puan
4. Otoriter rejimler: 4 veya daha az puan

² Madencilik, imalat, inşaat, elektrik, su ve gazdaki katma değeri içermektedir. Katma değer, bir sektörün tüm çıktıları toplandıktan ve ara girdileri çıkardıktan sonraki net çıktısı olarak hesaplanmıştır.

doğal kaynakların demokratikleşme üzerindeki etkisini görmek için toplam doğal kaynak gelirleri (TNR) bağımsız değişken olarak modele eklenmiştir. Beklenti doğal kaynak gelirlerinin demokrasiye geçişleri engellediği yönündedir (Ross, 2001:336). Son olarak, siyasi istikrar (PS) ve hükümet etkinliği (GE) genellikle demokrasilerin hayatta kalması için etkili olduğu düşünülen olayları kapsamı sebebiyle modele dahil edilmiştir (Chenoweth ve Stephan, 2011: 26).

Çalışma kapsamında yer alan veri setine dair açıklamalar aşağıdaki gibidir:

Tablo 1. Değişken Tanımlamaları

Değişken	Tanım	Kaynak
LDI	Demokrasi endeksi	Demokrasi Endeks Raporu 2019
LPGDP	Reel kişi başına GSYİH	WDI
LURBN	Kentsel nüfus	WDI
ME	Askeri harcamalar (% GSYİH)	WDI
EXPORT	Mal ve hizmet ihracatı (% GSYİH)	WDI
LIND	Endüstri (inşaat dahil) katma değer	WDI
TNR	Toplam doğal kaynak gelirleri (%GSYİH)	WDI
PS	Siyasi istikrar	EIU
GE	Hükümet etkinliği	EIU

3.2. Yöntem: Ridge Regresyon

İstatistiksel bir yöntemin başarısı, verideki özellikleri gerçekçi şekilde test edebilme olasılığı ile ilgilidir. Bu amaca uygun olarak, tahmin edicilerin dikkate alınması gereken en önemli iki özelliği; varyans ve sapma dengesidir. Hem sapmanın hem de varyansın düşük olması istenmektedir. En küçük kareler tahmincisi istenilen sapmasız olma özelliğini taşımasının yanında büyük varyansa sahip olabilir. Regresyon modelindeki iki veya daha fazla bağımsız değişken yüksek oranda korelasyonlu olduğunda, yani çoklu doğrusal bağlılık durumunda, en küçük kareler tahmini gözlemlenen Y bağımlı değişkenindeki rastgele hatalara önemli ölçüde duyarlı hale gelir ve bu durum büyük bir varyans değeri oluşturur (Kutner ve Michael, 2005: 342). Sonuçta sıradan en küçük kareler tahminleri, çoklu doğrusal bağlılık varlığında sapmasız ancak varyansları çok büyük ve gerçek anakütle değerlerinden oldukça uzak olarak karşımıza çıkar.

Bu durumun genel çözümü, biraz sapmayı artırma pahasına varyansı azaltmaktır. Bu yaklaşıma düzgünleştirme denir ve yaklaşım neredeyse her zaman modelin öngörü performansı için faydalıdır. Yüksek korelasyona sahip değişkenlerin modelden çıkarılması, katsayılarının sıfıra ayarlanması olarak görülmektedir. Bu değişkenler modelden çıkarılmak yerine, sıfırdan çok uzak olduklarında cezalandırılarak sürekli bir şekilde küçük olmaya zorlanabilir. Böylece çoklu doğrusal bağlılık durumunda

bile tüm değişkenler modelde tutularak değişkenler arasındaki ilişki incelenebilecektir. Bu yaklaşım temel olarak en küçük kareler prosedürü yerine kullanılan sapmalı tahmin yöntemlerinden biri olan Ridge Regresyon yöntemidir (Kasarda ve Shih, 1977:464).

Ridge regresyon yöntemi, tahmin ediciyi elde etmek için sapmalı bir sabitin eklenmesi yoluyla çoklu doğrusal bağıllık problemini çözen, Hoerl ve Kennard (1970) tarafından önerilen bir yöntemdir. Yöntem temelde geliştirilmiş bir en küçük kareler tahmin yöntemidir. Orijinal en küçük kareler yönteminin sapmasızlığı bir yana bırakıldığında, Ridge regresyon tahmincisi daha gerçekçi ve güvenilirdir. Çünkü yöntemde problemleri verilerle tolerans en küçük kareler yönteminden çok daha güçlüdür (Hoerl ve Kennard, 1970: 58).

Bağımlı değişken Y 'nin n tane gözlemi, X bağımsız değişkenlerinin doğrusal kombinasyonu ve normal dağılan bir hata terimi ile temel doğrusal regresyon modeli denklem (1) biçimindedir:

$$Y = X\beta + \varepsilon, \quad \varepsilon \sim N(0, \sigma^2) \quad (1)$$

En Küçük Kareler (OLS) yaklaşımında, kalıntıların karelerinin toplamı mümkün olduğunca küçük olacak şekilde minimizasyon işlemi ile $\hat{\beta}_{OLS}$ tahmincisi şu şekilde elde edilmektedir; $\hat{\beta}_{OLS} = (X'X)^{-1}X'Y$.

Değişkenler arasında $|X'X| \approx 0$ olacak şekilde çoklu doğrusal bağıllık problemi olması durumunda varyans artış göstermektedir. Bu durumda Hoerl ve Kennard (1970), Ridge regresyon ile standart hataların söndürülmesi için bir sapma derecesi prosedürü önermektedir. I birim matris olmak üzere, $X'X$ matrisine λI ($\lambda > 0$) eklenerek, $|X'X + \lambda I| \approx 0$ olma ihtimali azaltılır ve böylelikle $|X'X| \approx 0$ olmasından kaynaklanan $\hat{\beta}$ tahmincisinin varyansının artması önlenmektedir. Böylece çoklu doğrusal bağıllık durumunda En Küçük Kareler tahmincisi yerine Ridge regresyon tahmincisi önerilmiştir:

$$\hat{\beta}_R = (X'X + \lambda I)^{-1}X'Y. \quad (2)$$

Burada, $\hat{\beta}_R$, β parametresinin Ridge regresyon tahmincisidir ve $\lambda > 0$ olmak üzere, λ düzgünleştirme parametresi veya Ridge parametresi olarak adlandırılmaktadır. 0 ve 1 aralığında küçük pozitif λ değerleri tahminlerin varyanslarını azaltmaktadır. Tahmin sapmalı da olsa, Ridge tahminlerinin azalan varyansı, en küçük kareler tahminleriyle karşılaştırıldığında genellikle daha küçük bir ortalama hata kare ile sonuçlanmaktadır (Lin ve Liu, 2017: 5).

Ridge regresyon uygulaması λ düzgünleştirme parametresi için bir değer seçilmesini gerektirmektedir. Ekonometri literatüründe, λ parametresinin optimal değerini elde etmek için çeşitli yöntemler önerilmiştir. Bunlardan en yaygın olan Ridge izi yöntemidir. Bu yöntemde katsayılar 0 'dan 1 'e kadar çeşitli λ seviyeleri ile tahmin edilir. Daha sonra $\hat{\beta}_R$ katsayıları λ değerlerine göre çizilir ve $\hat{\beta}_R$ katsayılarının stabilize görüldüğü noktada optimal değer seçilmektedir (Solarin ve Bello, 2019: 1359).

Diğer taraftan özellikle tahmin performansına odaklanan bir yöntem olan k - kat çapraz geçerlilik seçicisi (k -Fold Cross-Validation, k -Fold CV) bu sorunun

çözülmesini sağlamaktadır. Bu yaklaşım, gözlem setinin rastgele ve yaklaşık olarak eşit büyüklükte k gruba veya kısma bölünmesini içermektedir. İlk kat, bir doğrulama kümesi olarak kabul edilir ve yöntem kalan $(k - 1)$ katlara uygulanır. Daha sonra gözlemler üzerinde ortalama hata kare, MSE_1 hesaplanır. Her seferinde farklı bir gözlem grubu bir doğrulama seti olarak ele alınır ve bu işlem k kez tekrarlanır. Bu işlem, $MSE_1, MSE_2, \dots, MSE_k$ için k tahminle sonuçlanır. k -kat CV tahmini, şu değerlerin ortalaması alınarak hesaplanmaktadır:

$$CV_{(k)} = \frac{1}{k} \sum_{i=1}^k MSE_i. \quad (3)$$

Daha sonra çapraz geçerlilik hatasının (MSE veya RMSE)³ en küçük olduğu λ parametresi değeri seçilmektedir. Son olarak, model mevcut tüm gözlemler ve düzgünleştirme parametresinin seçilen değeri kullanılarak yeniden tahmin edilmektedir. Çapraz geçerlilik seçicisi, neredeyse tüm istatistiksel öğrenme yöntemlerine uygulanabilen çok genel bir yaklaşımdır ve en önemli özelliği hesaplamaya dayalı olmasıdır (James vd. 2013: 183). Bu çalışmada ise, Ridge regresyon model tahmini için λ parametresinin seçilmesinde çapraz geçerlilik seçicisi prosedürü kullanılmıştır.

4. Ampirik Bulgular

Temel olarak analizde kullanılan model, Lipset hipotezi çerçevesinde ekonomik kalkınma ve demokratikleşme arasındaki ilişkiyi yukarıda tanımlanan bağımsız değişkenler kapsamında, Lipset (1959) ve Acemoğlu vd. (2008) çalışmaları dikkate alınarak aşağıdaki şekilde belirlenmiştir:

$$DI_i = \beta_0 + \beta_1 PS_i + \beta_2 GE_i + \beta_3 LPGDP_i + \beta_4 ME_i + \beta_5 EXPORT_i \\ + \beta_6 LURBN_i + \beta_7 LIND_i + \beta_8 TNR_i + \varepsilon_i \quad (4)$$

Modeldeki ölçek farklılığını gidermek adına reel kişi başı GSYİH, kentsel nüfus ve endüstri katma değer değişkenlerinin doğal logaritması alınmıştır. 2018 yılında veri mevcudiyetine göre belirlenen 118 ülkeye uygulanan Ridge regresyon modeli için değişkenlere ait tanımlayıcı istatistik değerleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

³ Kök Ortalama Hata Kare $RMSE = \sqrt{MSE}$

Tablo 2. Tanımlayıcı İstatistikler

	DI	PS	GE	LPGDP	ME	EXPORT	LURBAN	LIND	TNR
Gözlem	118	118	118	118	118	118	118	118	118
Ortalama	6.19	0.59	0.44	8.79	1.69	41.42	15.87	23.80	5.76
Std.Hata	1.93	0.21	0.28	1.51	1.29	29.09	1.54	2.12	9.57
Min.	1.49	0	0	5.35	0	2.74	12.24	18.33	0.01
Maks.	9.87	1	1	11.61	9.51	211.56	20.53	29.23	54.91

Korelasyon katsayısı matrisi yöntemi, bağımsız değişkenlerin çoklu doğrusal bağlılığa sahip olup olmadığını test etmek için kullanılmıştır. Tablo 3'e göre, bazı bağımsız değişkenler arasındaki korelasyon katsayılarının değerleri 1'e çok yakındır (LPGDP ile GE arasındaki korelasyon katsayısının 0.96, LIND ile LURBN arasındakiinin 0.88 ve LIND İLE LPGDP arasındakiinin ise 0.78 olduğu ve değişkenler arasında güçlü bir ilişki olduğu görülmektedir), bu da bağımsız değişkenler arasında çoklu doğrusal bağlılığın var olduğunu göstermektedir.

Tablo 3. Korelasyon Katsayı Matrisi

	PS	GE	LPGD P	LURB N	EXPOR T	ME	TNR	LIND
PS	1							
GE	0.81	1						
LPGDP	0.77	0.96	1					
LURBN	-0.15	0.03	0.05	1				
EXPOR					1			
T	0.35	0.42	0.51	-0.3		1		
ME	-0.22	-0.04	0.08	0.13	-0.02		1	
TNR	-0.24	-0.37	-0.31	-0.02	-0.12	0.19		1
LIND	0.28	0.5	0.78	0.88	0.08	0.15	-0.15	1

En küçük kareler (OLS) yöntemi, bu değişkenler arasında çoklu doğrusal bağlılık varlığını ve OLS yönteminin demokrasi değişkeni ile belirlenen bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiyi analiz etmek için uygun olup olmadığını doğrulamak için kullanılmıştır. En küçük kareler yöntemine dayalı regresyon sonuçları ve VIF (Varyans şişirme faktörü) değerleri Tablo 4' de sunulmuştur.

Tablo 4. OLS Regresyon Sonuçları

	Katsayı	Std. Hata	t- testi	Olasılık	VIF
PS	2.889	0.714	4.041	0.0000993***	5.609
GE	1.360	0.654	2.078	0.040086*	5.987
LPGDP	1.082	0.221	4.895	0.00000342*** *	13.194
ME	-0.317	0.079	-3.996	0.000117***	1.241
EXPORT	-0.010	0.003	-2.74	0.00718**	1.598
LURBN	0.613	0.235	2.601	0.010574*	15.751
LIND	-0.721	0.218	-3.297	0.001321**	25.438
TNR	-0.025	0.010	-2.312	0.022631*	1.293
Sabit	2.952	1.246	2.367	0.019672*	
R^2	0.745				
RMSE	0.995				
F (8,109)	42.07 *** (2.2e-16)				
Jarque-Bera ⁴	Chi2(2) = 7.557 (0.0229) *				
Ramsey Reset	F (3,106) = 0.17 (0.917)				

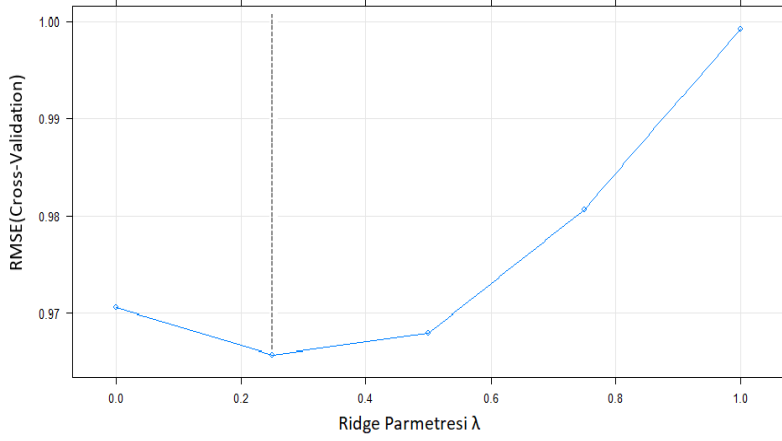
*, **, *** sırasıyla 0.05, 0.01 ve 0.001 anlam düzeyini ifade eder.

Bağımsız değişkenler (LIND, LURBN, LPGDP, GE ve PS) için Varyans Şişirme Faktörü (VIF) değerlerinin, kabul edilen yaygın kriteri (VIF <5 veya 10) geride bıraktığı görülmektedir (Read ve Belsle, 1994: 314). Bu durum regresyon sonuçları üzerinde belirsiz etkilere neden olan önemli bir çoklu doğrusal bağlılık sorunu olduğunu göstermektedir. Değişkenler arasındaki olası etkileşim nedeniyle, değişkenlerin marjinal etkisi OLS aracılığıyla elde edilen regresyon katsayılarıyla doğru bir şekilde yansıtılamaz. Bağımsız değişkenler arasındaki çoklu doğrusal bağlılığın neden olduğu olumsuz etkiden kaçınmak için Ridge regresyon modeli uygulanmıştır.

Çoklu doğrusal bağlılık problemini doğruladıktan sonra, Ridge parametresi λ için optimum değeri belirlemek için çapraz geçerlilik seçicisi (k-Fold Cross-Validation) kullanılmıştır⁵.

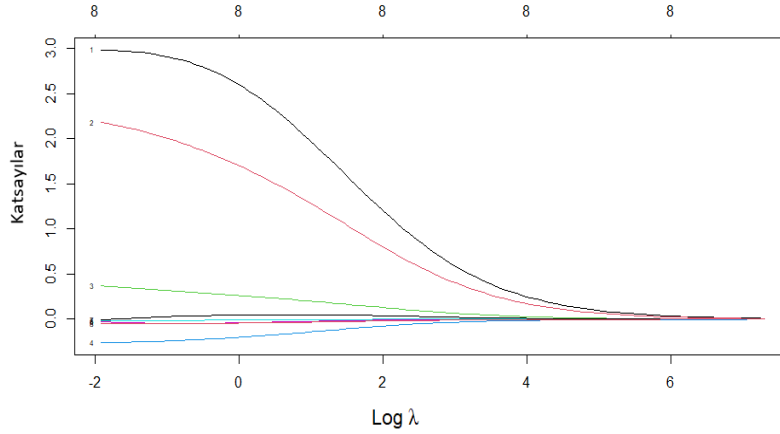
⁴ Normallik sınaması için Jarque-Bera, tanımlama hatası için Ramsey Reset testleri yapılmıştır. Test sonuçları değerlendirildiğinde modelde normallik varsayımı sağlanmaktadır, tanımlama hatası söz konusu değildir.

⁵ Pratikte, tipik olarak $k = 5$ veya $k = 10$ kullanarak k-kat CV uygulanmaktadır, bu çalışmada $k=10$ seçilmiştir. Çapraz geçerlilik hatası (RMSE) en küçük değeri dikkate alınarak λ parametre seçimi yapılmıştır. Bu noktada RMSE=0.956 değerlerini almaktadır. Analizler R programı 4.0.3 versiyonu ile yapılmıştır.

Şekil 1. Ridge Parametresi (λ) Seçimi

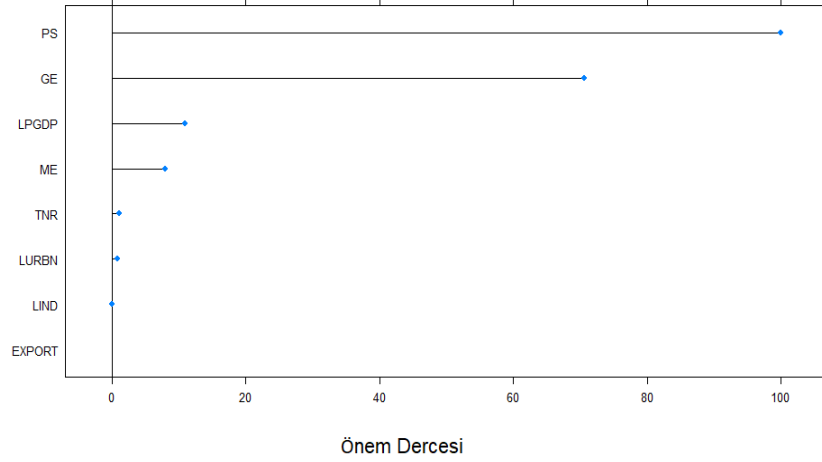
Şekil 1'in dikey eksenini 0 ile 1 aralığında farklı değerlere karşılık gelen Ridge parametresinin çapraz geçerlilik hata (RMSE) değerini göstermektedir ve dip nokta (kesikli çizgiler ile belirlenen yer) çapraz geçerlilik seçici hatasının en küçük olduğu yerdir. Çapraz geçerlilik seçicisine göre en küçük RMSE değerine karşılık gelen Ridge parametresi değeri $\lambda=0.250$ olarak belirlenmiştir. Daha sonra Ridge izi çizilerek Ridge regresyonunun tahminine geçilmiştir.

Şekil 2. Parametre Tahminleri İçin Ridge İz Grafiği⁶

⁶ Ridge izleme grafiği, dikey ekseninde standartlaştırılmış regresyon katsayılarını ve yatay eksen boyunca Ridge parametresinin farklı değerlerini göstermektedir. λ değerleri farklı büyüklük derecesini kapsadığından, bu eksen boyunca logaritmik bir ölçek kabul edilmektedir. Sol dikey eksenindeki noktalar (çizgilerin sol uçları) $\lambda = 0$ için en küçük kareler regresyon değerlerini ifade etmektedir. λ arttıkça, standartize edilmiş regresyon katsayılarının değerlerinin ilk önce genellikle dalgalandıği görülmektedir. Bir noktada, katsayılar yavaş yavaş sıfıra doğru kayıyor gibi

Şekil 2’ de PS (1), GE (2) ve LPGDP (3)⁷ çizgileri, bağımlı değişken ile ilgili üç öngörücüyü temsil ederken, diğer çizgiler ilgisiz öngörücüleri temsil etmektedir; bunlar genellikle sırasıyla sinyal ve gürültü değişkenleri olarak adlandırılmaktadır. Ridge regresyon çapraz geçerlilik seçicisi ile modeldeki üç sinyal değişkenini doğru bir şekilde tanımlamaktadır. Bu durum Ridge regresyon önem grafiği ile Şekil 3’de görülmektedir.

Şekil 3. Ridge Regresyon Önem Grafiği

Optimal $\lambda=0.250$ değeri belirlendikten sonra Ridge regresyon parametre tahminleri şu şekilde elde edilmiştir⁸.

$$DI_i = 2.059 + 2.955PS_i + 2.092GE_i + 0.338LPGDP_i - 0.250ME_i - 0.015EXPORT_i - 0.041LURBN_i + 0.015LIND_i - 0.0481TNR_i \quad (5)$$

Modelden elde edilen sonuçlara göre ekonomik kalkınma, siyasi istikrar, hükümet etkinliği ve endüstri (katma değer) değişkenlerinin demokrasi üzerinde pozitif etkisi olduğu görülürken; askeri harcamalar, mal ve hizmet ihracatı, kentleşme ve doğal kaynak gelirleri değişkenlerinin negatif etkisi olduğu tespit edilmiştir. Ekonomik

görünmektedir (Solarin ve Bello,2019: 1361). Optimum λ değeri, regresyon katsayılarının kararlı hale geldiği $\lambda=0.250$ değeridir.

⁷ Numaralı çizgiler ile gösterilen değişkenler: (1) PS, (2) GE ve (3) LPGDP şeklindedir.

⁸ Ridge regresyon modeli ile Lineer Regresyon, Lasso Regresyon ve Elastik Ağ Regresyon tahminleri de yapılmıştır. Ancak model seçim kriterleri RMSE, MAE ve R^2 ile en uygun model Ridge regresyon modeli olarak belirlenmiştir. Ridge Regresyon modeli için: $R^2 = 0.784$, RMSE=0.956 ve MAE=0.700 şeklindedir.

kalkınmanın demokrasi üzerindeki bu pozitif ve anlamlı etkisi Lipset (1959) hipotezinin geçerliğini destekler niteliktedir.

Gelirin demokrasi üzerindeki olası olumlu ve dolaylı etkisine izin vermek, ekonomik kalkınmanın demokrasi üzerindeki olumsuz doğrudan etkisini dengeleme eğilimindedir. Dolayısıyla pozitif etki Helliwell (1994) çalışmasını ve Lipset Hipotezi'ni (1959) de destekler niteliktedir.

İçsel büyüme teorisi, askeri harcamaların payı ile uzun vadeli ekonomik büyüme arasındaki ilişki için bir temel sağlar (Shieh et al. 2002: 449). Dolayısıyla Lipset'in iktisadi gelişmenin demokrasi üzerindeki etkisine dikkat çektiği çalışmasından yola çıkarak, demokrasinin ana öğelerinden olan kapsayıcılık ve rekabet bağlamında bakıldığında askeri harcamaların demokrasi üzerindeki etkisi de göz ardı edilemez. Askeri harcamaların demokrasiyi negatif etkilediği kabulü söz konusudur. Savunma sanayinin geliştirilmesi için nitelikli işgücü ve büyük miktarda sermaye gerekliliği, ekonominin diğer alanları için ihtiyaç duyulan beşerî ve fiziki sermaye arzını daraltacaktır (Değer ve Sen, 1995: 282-297). Bu durum ise ekonomiyi negatif etkileme durumu ile tutarlıdır. Demokrasinin etkin şekilde işleyebilmesi ve gelişim süreci kamusal politika ve faaliyetlerin toplum gözetim ve denetimine açılması mücadelesine dayanmaktadır. Ayrıca devleti oluşturan erklerin karşılıklı "denge ve fren" sistemi içinde işlemeleri hem istikrar ve güven açısından hem de hesap verme sorumluluğu açısından vazgeçilmezdir (Taner, 2015: 72). Dolayısıyla siyasi istikrar, hükümet etkinliği ve endüstri değişkeninin pozitif etkisi de tutarlı bir sonuçtur.

Öte yandan doğal kaynak zenginliğinin bir ülkenin kalkınma beklentilerine zarar verebileceğine dair giderek artan sayıda kanıt mevcuttur. Daha fazla doğal kaynak zenginliğine sahip devletler, kaynak bakımından fakir olan diğer ülkelerden daha yavaş büyüme eğilimindedir (Bkz; Sachs ve Warner, 1995; Leite ve Weidmann, 1999; Auty, 2001). Ayrıca iç savaşlardan mustarip olma olasılıkları daha yüksektir. Bu doğrultuda da doğal kaynak zenginliği devletleri daha az demokratik yapma eğilimindedir (Ross, 2001: 396). Bu durumda da beklenti elde edilen sonuç gibi negatif yöndedir.

Toplumsal yapı içerisinde yer alan ve politik sistemde etki yaratabilecek gruplar devletin karar alma sürecinde etkili olabilmektedir. Devlet bu grupların yarattığı baskıdan dolayı dış ticarete yönelik kısıtlamaları kaldırmakta zorlanabilir (Bkz; Lutz, 2007). Bu da ihracatın negatif etkisini açıklamaktadır. Buna ilaveten demokrasiyi sağlamak her ne kadar yapılan hukuki ve toplumsal düzenlemelerle devletin görevi olsa da toplumda yaşayan nüfusun da başkalarının hakkını gözetmesi, hakkaniyet bilinci ve demokrasi kültürüne sahip olması gerekir (Bilge, 2011: 56). Dolayısıyla bu faktörlerin toplum tarafından yeterince önemsenmemesi demokrasi üzerinde de olumsuz etkiye yol açacaktır.

5. Sonuç

Uluslararası sistemin gelişiminde önemli dönüm noktalarından biri olan liberal ekonomi ve demokratikleşme, geçmişten günümüze aynı zamanda ulus-devletlerin birbiriyle olan ilişkileri de dâhil olmak üzere kendi iç yapılarındaki siyasal, sosyal, ekonomik, kültürel birçok parametreyi de etkileye gelmiştir. Nitekim liberal ekonomi ve demokrasinin günümüzde gelişmişlik düzeyini belirleyen en önemli öncüllerden biri olduğu yapılan birçok çalışmada vurgulanmıştır. Bu bağlamda

demokrasi ve ekonomik kalkınma arasındaki karşılıklı ilişkinin bir sonucu olarak, bilgiye erişim, eğitim seviyesi, kişi hak ve özgürlüklerin korunması ile hukukun üstünlüğü geliştirmekte, bireyin/toplumun refaha erişimi mümkün olmaktadır. Bu karşılıklı ilişki içinde belirli ekonomik koşulların sağlanması, hükümet etkinliğini ve istikrarını geliştirerek demokrasinin yerleşmesinde ve devam ettirilmesinde önemli rol oynamaktadır. Öyle ki yapılan birçok çalışmada da ortaya koyulduğu gibi demokrasinin yerleşmesi ve siyasi kültürün gelişimi ekonomik kalkınma için önem arz etmektedir.

Bu doğrultuda çalışmada temel olarak demokrasi ve ekonomik kalkınma arasındaki ilişkinin Lipset (1959) çalışmasından yola çıkılarak modernizasyon teorisi bağlamında ve demokrasinin diğer sosyal belirleyicileri ile birlikte yatay kesit analiz çerçevesinde Ridge regresyon yöntemi ile küresel ölçekte analizi gerçekleştirilmiştir. Çalışma özellikle sosyo-ekonomik alanda, demokrasiye yardımcı olan yapısal ve toplumsal koşullarla ilgilidir. Elde edilen sonuçlara göre incelenen rejimlerin hükümet etkinliği, siyasi istikrar, askeri harcamalar, kalkınma, toplumsal dengeyi ifade eden etkenler ve doğal kaynaklar gibi yapısal özelliklerin demokratikleşme üzerinde pozitif etkiye sahip olduğu analiz sonuçlarıyla da ortaya koyulmuştur. Kalkınmanın demokrasi üzerindeki pozitif etkisi Lipset (1959) hipotezinin geçerliliğini destekler niteliktedir.

Demokratik rejimlerin sunmuş olduğu güven ile ülke içi sermaye birikimi yatırımları hızlanmış, otokratik rejimlerde görülen gelir dağılımındaki adaletsizlik/eşitsizlik, refah ve belirli zümrenin zenginleşmesi durumlarının aksine toplumun kalkınmasına ve refaha ulaşmasına katkı sağlamıştır. Özellikle yapılan analizde siyasi kültürün, hükümet etkinliğinin ve endüstrinin/yatırımların demokrasinin gelişimine pozitif bir etkide bulunduğu tespit edilmiştir. Ek olarak askeri harcamaların, demokrasinin gelişimine negatif etkide bulunduğu sonucu elde edilmiştir. Özellikle otokratik rejimlerin istikrarı ve liderin devamlılığını sağlamak için planlanan ekonomik programlar, nitelikli ve eğitilmiş sınıfın askeri ve güvenlik kapsamında istihdam edilmesi bilim, teknoloji, eğitim, üretim alanında yatırım yapılmamasına neden olmuş, bu durum ekonomiyi negatif olarak etkilemiştir. Bununla birlikte mevcut rejimlerin gerekli şeffaflığa ve açıklığa sahip olmaması, güvenlik kaygılarının ön planda olması, sermaye ve yatırımları azaltarak hem ekonomik kalkınmaya hem de demokrasinin gelişimine negatif etkide bulunmuştur. Toplumsal yapı içerisinde yer alan ve politik sistemde etki yaratabilecek grupların, devletin karar alma sürecindeki etkisi göz önüne alındığında bu grupların devlet üzerinde yarattığı baskı ile dış ticarete yönelik kısıtlamaların kaldırılmasında oluşan zorluklar ihracatın da negatif etkisini açıklayan bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çalışmada vurgulanan diğer bir parametre ise sahip olunan doğal kaynakların demokratikleşme sürecine yapmış olduğu etkidir. Literatürde kaynak laneti olarak da bilinen bu durumun özellikle tipik Ortadoğu otokratik rejimlerinde olduğu gibi temel ekonomik geçim maddesinin tek bir metaya (petrol, doğal gaz vs.) bağımlı olması ve çeşitli sebeplerle (iç savaşlar, rant, nepotizm, teknoloji) değerlendirilememesi ve ekonominin çeşitlendirilememesi gibi nedenler ile ekonomik kalkınmaya ve demokrasiye negatif etkide bulunduğu tespit edilmiştir. Bu doğrultuda refah ve siyasi kültürün yetersiz olduğu rejimlerde, iç savaşların görülme olasılıkları da yüksektir. Ancak refah, gelir ve siyasi kültürün tatmin edici seviyelerde olduğu Batı tipi demokrasilerde, birey çatışmayı ekonomik olarak kazançlı bir yol olarak

görmemekte, şikâyet ve taleplerini iletecek kurumların olması olası çatışmaları önlemekte ve demokrasinin devamlılığıyla birlikte ekonomik kalkınmaya pozitif etki yapmaktadır. Dolayısıyla mevcut rejimlerde yönetim erkini değiştirecek mekanizmalara/seçimlere sahip olunmaması, fırsat eşitliğinin sağlanamaması, dış ticarete rasyonel tercihlerin yapılamaması da demokrasi ve ekonomik kalkınmayı olumsuz etkilemektedir. Bu bilgiler doğrultusunda demokrasi ile büyüme ve gelişme/kalkınma düzeyi arasındaki bağlantılar, demokrasinin hem büyüme hem de kalkınmayı etkilediği kanallar ve demokrasinin sosyal belirleyicileri, gelecekteki araştırmalar için de umut verici alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Referanslar

- Acar, T., Topdağ, D. (2020). Seçilmiş OPEC ve MENA ülkelerinde doğal kaynak bağımlılığı ve kurumsal gelişmenin ekonomik kalkınma üzerine etkisi: Panel kantil regresyon yaklaşımı. Yıldırım, Zerife (Ed.) *Ekonometrik Modeller I* içinde (95-115). İstanbul: Gazi Yayınevi
- Acemoglu, D. ve Robinson, J. A. (2006). *Economic origins of dictatorship and democracy*, New York: Cambridge University Press.
- Acemoglu, D., Simon, J., Robinson, J. A. ve Pierre, Y. (2009). Reevaluating the modernization hypothesis. *Journal of Monetary Economics*, 56(8), 1043–1058.
- Acemoglu, D, Simon, J., Robinson, J. A. ve Pierre Y. (2008). Income and democracy. *American Economic Review*, 98(3), 808–842.
- Acemoglu, D., Naidu, S., Restrepo, P. ve Robinson, J. A. (2014). Democracy does cause growth, *NBER Working Papers*, National Bureau of Economic Research, Inc.
- Arat, Z. F. (1991). *Democracy and human rights in developing country*. USA: Lynne Rienner Publishers.
- Auty, R.M. (2001). *Resource abundance and economic development*. Oxford: Oxford University Press.
- Barro, R. J. (1996). Democracy and growth. *Journal of Economic Growth*, 1(1), 1-27.
- Barro, R. J. (1999). Determinants of democracy. *Journal of Political Economy*, 107(6), 158-183.
- Bhagwati, J. (1966). *The economics of underdeveloped countries*. New York: McGraw Hill.
- Bilge, M. (2011). Türkiye'de demokrasi kültürü: Siyaset ve toplum, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 15(3), 49-60.
- Carr, E.H. (2020). *Yirmi yıl krizi (1919-1939)*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Chenoweth, E. ve Stephan, M. J. (2011). *Why civil resistance works: The strategic logic of nonviolent conflict*. New York: Columbia University Press.
- Read, C.B. ve Belsle D.A. (1994). Condition diagnostics, collinearity and weak data in regression. *Biometrics*, 50(1),314.
- Conrad, J. ve Kim, H.C. vd. (2013). Narrow interests and military resource allocation in autocratic regimes, *Journal of Peace Research*, 50(6), s. 737-750.
- Deger, S. ve Sen, S. (1995). *Military expenditure and developing countries*, Handbook of Defense Economics I, (Ed: Keith Hartley and Todd Sandler), Amsterdam: Elsevier Science B.V.
- Democracy Index (2019). *A year of democratic setbacks and popular protest*, A report by The Economist Intelligence Unit (EIU)

- Doucouliağos, H. ve Ulubaşoğlu, M.A. (2008, January). Democracy and economic growth: A Meta-Analysis. *American Journal of Political Science*, 52(1), 61–83.
- Drury, A. C., Kriekhaus, J. ve Lusztig, M. (2006). Corruption, democracy and economic growth. *International Political Science Review*, 27(2), pp. 121-136.
- Galor, O. ve Omer, M. (2006). Das Human-Kapital: A theory of the demise of the class structure. *The Review of Economic Studies*, 73(1), 85-117.
- Gerring, J., Bond, P., Barndt, W.T. ve Moreno, C. (2005, April). Democracy and economic growth: A historical perspective. *World Politics*, 57(3). 323-364.
- Ghardallou, W. S. (2020). Democracy and economic growth: A literature review. *Journal of the Knowledge Economy*, 11(5), 982-1002.
- Haan, J. D. ve Siermann, C. L.J. (1995). New evidence on the relationship between democracy and economic growth. *Public Choice*, 86, 175-198.
- Hansel, M. ve Ruhnke, S. (2017). A revolution of democratic warfare? Assessing regime type and capability-based explanations of military transformation processes, *International Journal*, 72(3), 356-379
- Helliwell, J. F., (1994). Empirical linkages between democracy and economic growth, *British Journal of Political Science*, 24(2), 225-248
- Hoerl, A.E. ve Kennard, R.W. (1970). Ridge regression: Biased estimation for nonorthogonal problems. *Technometrics*, 12, 55–67.
- Huntington, S.R (1968). *Political order in changing societies*. New Haven: Yale University Press
- James, G., Witten, D., Hastie, T. ve Tibshirani, R. (2013). *An introduction to statistical learning: With applications in R*. New York: Springer
- Kasarda, J. D. ve Shih, W. F. P. (1977). Optimal bias in Ridge regression approaches to multicollinearity. *Sociological Methods & Research*, 5(4), 461-470.
- Koçak, E. ve Uzay, N. (2017). Türkiye’de demokrasi ve ekonomik büyüme ilişkisi: Ampirik bir araştırma. *Yönetim ve Ekonomi*, 24(3), 705-723.
- Kriekhaus, J. (2006, April). Democracy and economic growth: How regional context influences regime effects. *British Journal of Political Science*, 36(2), 317-340.
- Kuhn, M. ve Johnson, K. (2013). *Applied predictive modeling*. New York: Springer.
- Kurzman, C., Werum, R. ve Burkhart, R. E. (2002). Democracy's effect on economic growth: A pooled time series analysis, 1951-1980. *Studies in Comparative International Development*, 37(1), 3-33.
- Kutner, M. H. (2005). *Applied linear statistical models 4ed*: McGraw-Hill Irwin
- Leblang, D. A. (1997). Political democracy and economic growth: Pooled cross-sectional and time series evidence. *British Journal of Political Science*, 27(3). 453-466.
- Leite, C. ve Weidmann, J. (1999). Does mother nature corrupt? Natural resources, corruption, and economic growth, *IMF Working Paper*, WP/99/85 .
- Lin, B. ve Liu, K. (2017). Energy substitution effect on China’s heavy industry: Perspectives of a translog production function and Ridge regression. *Sustainability*, 9(11), 1892.
- Lindblom, C. E. (1977). *Politics and markets: The World’s political economic systems*. New York: Basic Books Inc.
- Lindert, P. H. (2003, June). Voice and growth: Was Churchill right? *Journal of Economic History* 63, 315-350.

- Lipset S.M. (1994). The social requisites of democracy revisited: 1993 presidential address, *American Sociological Review*, 59(1), 1-22
- Lipset, S.M. (1959). Some social requisites of democracy: Economic development and political legitimacy, *American Political Science Review*, 53(1), 69-105
- Lusztig, M., Drury, C. A. ve Kriekhaus, J. (2006). Corruption, democracy, and economic growth. *International Political Science Review*, 27(2), 121-136.
- Lutz, J. M. (2007). Democracy and free trade in Europe between the wars. *The International Trade Journal*, 21(1), 53-83.
- Rabiul, İ. (2018). Wealth inequality, democracy and economic freedom. *Journal of Comparative Economics*, 46(4), 920-935.
- Przeworski, A., Alvarez, M. E., Cheibub, J. A. ve Limongi, F. (2000). *Democracy and development political institutions and well-being in the world*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Przeworski, A. ve Limongi, F. (1997). Modernization: Theories and facts, *World Politics*, 49 (2), 155-183.
- Ross, M. (2001). Does oil hinder democracy. *World Politics*, 53, 325-61.
- Sachs. J. D. ve Warner, A. M. (1995a). Natural resource abundance and economic growth, *NBER Working Paper*, No. 5398.
- Saatçioğlu, C. ve Karaca, O. (2015). İktisadi Kalkınmanın Demokrasi Üzerindeki Etkisi: Panel Veri Analizi. *Ataturk University Journal of Economics & Administrative Sciences*, 29(4).
- Salahodjaev, R. (2015, May 16). Democracy and economic growth: The role of intelligence incross-country regressions. *Intelligence*, 50, 228-234.
- Schumpeter, J. A. (1942) *Capitalism, socialism and democracy*. New York: Harper & Brothers.
- Shieh, J. , Lai, C. ve Chang, W. (2002) . The impact of military burden on long-run growth and welfare . *Journal of Development Economics* , 68: 443 - 454 .
- Solarin, S. A. ve Bello, M. O. (2019). Interfuel substitution, biomass consumption, economic growth, and sustainable development: Evidence from Brazil. *Journal of Cleaner Production*, 211, 1357-1366.
- Tan, Alexander C. ve Heo, U. (2001, July). Democracy and economic growth: A Causal Analysis. *Comparative Politics*, 33(4), 463-473.
- Taner,A. (2015).Demokrasi,hesap verme sorumluluğu ve hükümet modelleri, *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 34(1),71-92.
- Thorn, R. (1968). Per capita income as a measure of economic development. *Journal of Economics*, 28(2), 206-216.
- Wucherpfennig, J. ve Deutsch, F. (2009). Modernization and democracy: theories and evidence revisited, *Living Reviews in Democracy*, 1, 1- 9.
- Yardımcı- Geyikçi, Ş. ve Çil, U. (2019). Modernleşme teorisini yeniden düşünmek: Ekonomik kalkınma ve demokrasi ilişkisine eleştirel bir bakış. *OPUS- Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 11(18), 2996-3022.